

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї - ДЕМОРАЛІЗУЮЧИЙ ВПЛИВ НА ДІТЕЙ, ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Насильницька злочинність руйнує подружні стосунки, сім'ю та спричиняє значну шкоду моральним засадам, здійснює психотравмуючий та деморалізуючий вплив на дітей. Криміналізація подружніх стосунків генерує зростання злочинності в цілому, та зростання злочинності серед неповнолітніх, підриває процес соціалізації, укріплення та розвиток позитивних суспільних відносин. Наявність подружніх пар, в яких конфлікти вирішуються з позиції сили, призводить до того, що вчинюються тяжкі злочини проти особи, включаючи і подружні вбивства та фізичний вплив на дітей.

Сучасний стан становлення України як правової держави характеризується спрямованістю держави на забезпечення прав і свобод людини, вільний і всебічний розвиток її особистості, а також виховання людини в дусі поваги до національних традицій та законодавства України. Особлива увага приділяється забезпеченню гармонійного розвитку дітей та підлітків, бо давно відома певна залежність злочинності в цілому від злочинності неповнолітніх, яка на сьогодні набула загрозливого значення.

Насильство в сім'ї є серйозним порушенням прав людини, які держава має відстоювати і захищати. Серед них - право на життя і фізичну недоторканність; право не бути об'єктом знущань чи жорстокого або принизливого поводження; право на свободу від дискримінації за ознакою статі; право на здоровий і безпечний розвиток та інше.

Сім'я займає головне місце в моральному формуванні особистості, вона бере з перших днів життя дитини на себе турботу про її здоров'я та виховання, дає дітям початкові знання про навколишній світ, виробляє певні уявлення і навички, допомагає здійснювати контакти з багатьма іншими людьми тощо.

Конкурувати із сім'єю, особливо на початковому етапі розвитку особистості, не може жодна громадська або державна виховна установа. Відсутність батьківської опіки або сімейне неблагополуччя, навпаки, майже завжди створює реальні труднощі у формуванні дітей і підлітків, перебороти які повністю суспільству до сьогоднішнього дня не вдається.

Виченню неблагополучної сім'ї присвячено роботи С.Н. Бурова, А.К. Воднева, Ю.М. Якубова. Кожен автор вкладав у це поняття своє значення. Основна увага приділялася неповним сім'ям і таким, де батьки зловживали алкоголем, вели аморальний спосіб життя або вживали наркотики.

Останніми роками фахівці почали звертати увагу на педагогічно неспроможні й конфліктні сім'ї, підкреслюючи, що всі виділені види неблагополучних сімей об'єднує те, що вони так чи інакше сприяють протиправній поведінці неповнолітніх.

Нерівномірний розвиток особистості підлітків (відставання соціально - моральної сфери від фізичного дозрівання) та швидкий розвиток нервової системи в цей час сприяють підвищенню збудженості, неврівноваженості, що можуть призводити до нервових зрывів. Нервова система підлітка дуже чутлива до впливу патогенних факторів. Для підліткового віку характерним є інтенсивне формування особистості, пов'язане, передусім, із розвитком самосвідомості, морального світосприйняття, а також ідеалів і принципів. Поведінка підлітка стає чим далі більш усвідомленою, вчинки здійснюються згідно з його особистісними переконаннями [Корецький С.М. Індивідуальне прогнозування девіантної поведінки неповнолітніх //Вісник МВС. - К.: ВВП МВС України, 2005. -- №5. - С.128.].

Сімейне неблагополуччя виступає в якості одного з основних чинників, що зумовлюють злочинність неповнолітніх.

Правові і організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї визначає Закон України "Про попередження насильства в сім'ї", відповідно до якого "насильство в сім'ї - будь-які умисні дії фізичного, сексуального,

психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю". Також Закон дає визначення психологічного насильства, яке пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю [Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>].

Дитині легко заподіяти шкоду. Вразливість дітей до насильства пояснюється їх фізичною, психічною та соціальною незрілістю, а також, залежним, підлеглим становищем по відношенню до дорослих. Також, важливо врахувати особливості заподіяння моральної шкоди дітям, яка може завдаватися: у побуті - шляхом обмежень, примусів, заборон; у процесі виховання - в разі непорозуміння батьками дитини - коли відбувається нав'язування своєї думки; також при розлученні батьків - у наслідок якого руйнуються уявлення дитини про сім'ю тощо. Не менш суттєвим є врахування особливостей сприйняття моральної шкоди дітьми, в зв'язку з тим, що взагалі формування особистості проходить перші роки життя. У ранньому віці у дитини формуються характер, основи світогляду, засвоюються основні етичні категорії. Дитину, особливо дошкільного віку, край необхідно виховувати у дусі естетичних почуттів, спонукаючи її до добрих вчинків. Але при заподіянні моральної шкоди все засвоюється навпаки - вражена психіка і мораль дитини.

Наслідки жорстокого поводження і неухважного відношення до дітей можуть виявлятися у вигляді прагнення кудись бігти, сховатися, або у вигляді глибокої загальмованості, зовнішньої байдужості. Однак в обох випадках дитина охоплена найгострішим переживанням страху, тривоги і гніву. У дітей старшого віку можливий розвиток важкої депресії з почуттям власної ущербності, неповноцінності. Будь-який вид жорстокого поводження з дітьми веде до найрізноманітніших наслідків, але всі вони поєднуються одним -

порушення прав людини, збиток здоров'ю дитини чи небезпека для її життя. Негативними наслідками є психологічні травми, які призводять до посттравматичних та психореактивних розладів. Практично всі діти, що постраждали від жорстокого поводження, пережили психічну травму, у результаті чого вони розвиваються далі зі значними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, що негативно впливають на їхнє подальше життя.

Почуваючи себе нещасливими, знедоленими, пристосовуючись до ненормальних умов існування, намагаючись знайти вихід з положення, що створилося, вони і самі можуть творити насильство.

Стан підліткової злочинності викликає занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів для її попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому зменшенню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх. Серед загальних заходів профілактики зазначених явищ важливе місце посідає процесуальна діяльність органів розслідування, прокуратури і суду, що здійснюють провадження у кримінальних справах про злочини неповнолітніх. У цій роботі необхідно значно підвищити якість розслідування і судового розгляду зазначеної категорії кримінальних справ.

Право на захист дитинства від експлуатації та насильства (ст. 52 Конституції) - означає встановлення відповідальності за вчинення будь -якого насильства над дитиною та її експлуатацію [Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141).- [Електроний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>]. Кримінальний кодекс України містить ряд статей, що передбачають судову відповідальність: за умисне убивство матір'ю своєї новонародженої дитини і залишення без допомоги малолітнього, який знаходиться у небезпечному для життя стані; за зловживання опікунськими правами та залишення підопічних дітей без догляду і допомоги; за зґвалтування неповнолітньої або малолітньої; за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості; за розбещення неповнолітніх; за

мужолозтво з неповнолітніми; за викрадення чужої дитини; за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, пияцтво, заняття жебрацтвом, проституцією, азартними іграми, а також використання неповнолітнього з метою паразитичного існування; за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння [Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131) . - [Електроний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>].

На даному етапі діючий кримінальний закон охороняє сім'ю в основному через призму інтересів особи, а не як особливий соціальний інститут. Такий підхід не забезпечує достатнього кримінально-правового захисту сім'ї, як соціально значущого інституту та відображає стійкість характерних ознак (похідних від специфіки сімейних стосунків) внутрісімейних злочинів, які дозволяють віднести їх до злочинів особливого виду, які відрізняються від загальних посягань проти особи. Через те що насильство в сім'ї порушує не тільки інтереси особи, але і перешкоджають функціонування сімейної організації як "первинний осередок суспільства", доцільно сформулювати кримінально-правові заборони насильства в сім'ї в окремо виділеній групі.